

DIFERENȚIERI ETNICE ALE FERTILITĂȚII GENERAȚIILOR FEMININE REALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Ecaterina GRIGORAȘ

Drd., cercetător științific,

Centrul de Cercetări Demografice al INCE,

Republica Moldova

egrigoras88@gmail.com

Abstract

This article studies the ethnic differences of fertility in female cohorts with the year of birth 1955-1969, registered in the Census of Population and Housing realised in 2014, in the Republic of Moldova. The actuality of the ethnic approach for the study of demographic processes is determined by estimating the contribution of different ethnic groups to the reproduction of the population, as well as predicting further development trends. All ethnic groups are going through a transition from traditional to modern models of fertility behavior. Among the youngest generations of women, the lowest average number of children born were among Russian women, on the other hand, Gagauz women registered the highest values, . Changes in the fertility behavior of ethnic groups refer to the transition of preferences from families with many children to those with fewer children.

Key words: *female cohorts, ethnic differences, reproductive behavior.*

JEL Classification: *J13*

Studiul diferențierilor fertilității în funcție de etnie reprezintă un interes științific sporit, în special în societățile multietnice, deoarece etnia influențează comportamentul unei persoane prin aspectul cultural și religios al individului inclusiv normele și valorile legate de fertilitate. Caracteristicile de bază a diferitelor grupuri etnice dar și condițiile lor socio-economice și demografice distincte, este considerată principala cauză a diferențelor de fertilitate.

Cercetarea cauzelor și consecințelor diferențierilor fertilității între grupurile etnice și evaluarea tendințelor generale de fertilitate ale acestora, reprezintă o necesitate pentru autoritățile publice, în scopul gestionării creșterii populației. Rolul etniei în diferențierile fertilității dar și mecanismele

prin care etnia afectează comportamentul reproductiv au fost studiate pe scară largă atât în țările în curs de dezvoltare, cât și în cele dezvoltate.

Multe studii au descris comportamentele reproductive ale grupurilor etnice din interiorul țării în comparație cu comportamentul reproductiv al grupurilor de populație cu diferite origini etnice, culturale sau religioase [[1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]]. Un aport deosebit îl dețin și studiile privind caracteristicile etnice ale fertilității între populația autohtonă și cea de origine europeană înainte și după debutul crizei în fosta Uniune Sovietică [[8], [1], [4]].

Unele studii au demonstrat că rata natalității grupurilor etnice este influențată de caracteristicile lor genetice, de exemplu, grupurile etnice care trăiesc în comunitățile etnice indigene în Europa, nașterile multiple sunt rare, iar cele care trăiesc pe teritoriul Africii tropicale și al Asiei de Sud sunt mai predispuse la nașteri multiple genetic. Studiile atestă diferențe covârșitoare dintre nivelurile de fertilitate ale grupurilor etnice la nivel european al Uniunii Sovietice și popoarele din republicile din Asia Centrală [[9]]. Au fost analizate și diferențierile fertilității între grupurile etnice în dependență de factorii socio-economici importanți, cum ar fi nivelul de educație, locul de reședință, nivelul de religiozitate și statutul de uniune. Studiile au demonstrat că diferențierile fertilității rămân a fi evidente, iar comportamentul reproductiv la diferite grupuri etnice se manifestă diferit la realizarea combinării factorilor sociodemografici [[10]].

Mecanismele prin care etnia afectează comportamentul reproductiv au fost studiate în mai multe cercetări. Una dintre explicații atribuie variația fertilității diferențelor în atitudini și valori culturale. Alții atribuie diferențe factorilor structurali, cum ar fi contextul socio-economic și contextul social. Modelele mai recente încearcă să integreze ambele abordări [[11]].

Astfel, prima ipoteză este constituită din „abordarea culturală”, ce presupune că diferențele demografice dintre grupurile etnice pot fi legate de experiența lor culturală și istorică distinctivă și vor varia în funcție de gradul de aculturație în grupul majoritar [[12]]. Pe de altă parte, a doua abordare, numită „structurală”, încearcă să explice diferențele demografice ale grupurilor etnice prin gradul de asimilare structurală în circumstanțele politice și economice ale grupurilor majore [[13], [14]]. Aceste două abordări se concentrează pe gradul procesului de asimilare (teoria asimilării), în societatea mai mare și sugerează că o diferență demografică între grupurile etnice este un fenomen temporar, ceea ce înseamnă că acest fenomen ar

dispărea sau ar fi minim atunci când un grup etnic este asimilat total social, cultural și economic sau atunci când aceste caracteristici sunt controlate statistic [[15]]. Cea-a de a treia ipoteză, subliniază rolul independent al statutului grupului minoritar. Conform acesteia, grupurile etnice au fost considerate „minorități” sau „grupuri minoritare” în societatea majoră. Fiind membru al grupului minoritar, o persoană se poate găsi într-un „statut de grup minoritar” dezavantajat, ceea ce nu înseamnă în totalitate a fi diferit în ceea ce privește statutul social (nivel educațional, statut profesional și nivel de venit), mediul de reședință, sau mobilitate socială etc. au sugerat conceptul de „grad și dorință de aculturație” ca factor determinant principal al statutului grupurilor minoritare [[11]].

Studiile recente au observat că valorile familiei scad odată cu timpul, pe măsură ce noile cohorte adoptă idealurile individualiste ale societăților occidentale [[16]]. Astfel, deși valorile culturale pot fi utilizate pentru a explica diferențele în tiparele de formare a familiei, ele nu ar trebui considerate a fi fixe, ci în continuă schimbare.

Date și metode

Studiul este realizat în baza datelor de la recensământul Populației și al Locuințelor care sa desfășurat în 2014. Acest studiu presupune analiza diferențierilor etnice ale fertilității la generațiile feminine reale cu anul nașterii 1954-1969. În baza acestor date au fost calculați indicatorii numărul mediu de copii născuți de femeile de diferite etnii, precum și după mediul de reședință și indicatorul repartizarea femeilor de diferite etnii, după numărul de copii născuți-vii pe parcursul vieții la cohortele menționate.

Rezultate obținute

Republica Moldova reprezintă un stat multietnic. În conformitate cu datelele Recensământului Populației și al Locuințelor (RPL) din 2014, 75,1% din populația Republicii Moldova care și-au declarat etnia, s-au declarat moldoveni, români - 7,0%, ucraineni – 6,6%, găgăuzi - 4,6%, ruși - 4,1%, bulgari - 1,9%, romi – 0,3%, iar alte etnii constituind 0,5% din populație.

O estimare relevantă a diferențierilor etnice ale fertilității este oferită de indicatorii generațiilor feminine reale la etniile, care au fost înregistrate la RPL 2014.

Din tabelul unu, care reprezintă numărul mediu de copii născuți la femeile de diferite etnii din Republica Moldova, diferențierile etnice ale fertilității la cohortele analizate (1959-1969) se înregistrează cel mai mult la femeile de etnie rusă (Tab. 1).

La cele mai tinere generații de femei (1965-1969), care practic au ajuns la sfârșitul perioadei de reproducere, cel mai mic număr mediu de copii născuți au fost printre rusoaice (1,60 copii per femeie). Mai mult, chiar și la cohortele mai mature care aveau mai mult de 55 ani la momentul realizării recensământului în 2014, această cifră este cea mai mică în comparație cu celelalte cohorte analizate.

De partea opusă, femeile de etnie găgăuză, au dat naștere în medie la mai mult de doi copii, înregistrând cele mai înalte valori în comparație cu cohortele altor etnii. Chiar dacă cohortele mai tinere (1965-1969), înregistrează scăderi semnificative, numărul mediu de copii este de 2,2. Moldovencele/româncele de generații mai tinere, au menținut numărul mediu de copii practic la același nivel, în comparație cu cohortele mai mature (care a evoluat de la 2,1 la 2,0 copii per femeie).

Sub doi copii per femeie înregistrează generațiile feminine mai tinere de etnie bulgară și ucraineană.

Tabelul 1. Numărul mediu de copii născuți la femeile de diferite etnii din Republica Moldova (copii per femeie)

Total	Anul nașterii		
	1955-1959	1960-1964	1965-1969
Naționalitatea			
Moldoveni/Români	2,1	2,1	2,0
Ucraineni	1,9	1,9	1,8
Ruși	1,7	1,7	1,6
Gagauzi	2,3	2,3	2,2
Bulgari	2,1	2,1	1,9

Sursa: Calculat de autor în baza datelor de la Recensământul Populației și al Locuințelor 2014

Analiza diferențierilor teritoriale în comportamentul fertilității pot furniza indici utili în înțelegerea comportamentului reproductiv și a schimbărilor demografice contemporane. După mediul de reședință, diferențierile etnice ale fertilității sunt mai evidente la reprezentatele tuturor etniilor.

Mediul social, condițiile și stilul de viață în mediul urban sau rural, unde își trăiesc viața zi de zi, socializarea, necesitățile de dezvoltare personală, formează diferite sisteme de valori sociale și atitudini față de nașterea unui copil.

În funcție de dimensiunea și profilul funcțional al fiecărei localități atât urbane cât și rurale, acestea dispun de propriile caracteristici. Acestea determină relațiile intrafamiliale care influențează formarea atitudinilor despre procreare și determină în mare măsură comportamentul demografic al grupurilor etnice individuale [[4]].

Așadar, zonele rurale sunt caracterizate de o omogenitate mai mare a compoziției populației, persistența respectării tradițiilor și obiceiurile generațiilor mai mari, precum și atitudinea psihologică față de o familie numeroasă. În orașe, cu compoziția lor națională mai diversă a populației și a modului de viață, transformarea vechiului stil de viață familial și formarea de noi tradiții, se creează condiții pentru schimbări radicale în psihologia oamenilor, provocând necesitatea reglementării intrafamilare a apariției unuia sau a mai multor copii.

Societățile urbane sunt caracterizate de trăsături distincte care accelerează răspândirea de noi comportamente [[17]]. Prin conexiuni sociale, economice, de transport și comunicații, societățile urbane interacționează intens cu țările străine care sunt mai avansate în tranziția fertilității. Interacțiunea socială este intensificată și în orașe, întrucât afinitatea conduce la individualizarea, anonimizarea și diversificarea culturală a societăților. Aceasta combate vechile sisteme de control social (stabilirea de reguli, standarde în modificarea comportamentelor sociale), accelerează difuzarea de noi valori privind comportamentul reproductiv și sporește legitimitatea mijloacelor moderne de contracepție [[18]]. Față de locuitorii din mediul rural, cei din mediul urban sunt mai capabili să pună în aplicare preferințele privind numărul de copii dorit în familie, din cauza accesului îmbunătățit la serviciile de planificare familială. Factorii culturali pot explica, de asemenea, variația fertilității urbane-rurale. Cercetarile au demonstrat că oamenii din mediul rural și din orașele mici păstrează atitudini și stiluri de viață tradiționale, cu orientarea către familiile numeroase și preferința pentru familiile extinse. Populația din orașele mici poate fi considerată, ca o subcultură „orientată spre familie” în cadrul unei țări [[19], [20]].

Putem afirma că mediul de reședință este un factor important care deosebește comportamentul reproductiv al femeilor. În mediul urban, la cohortele care și-au încheiat perioada reproductivă (1954-1959), observăm că cel mai mic număr de copii născuți vii le revine rusoaicelor (1,56) și ucrainencelor (1,66). Moldovencele/românele mențin o poziție intermediară (1,78), pe când găgăuzoaicele și bulgăroaicele se deosebesc cu indicatorii mai înalți – 1,92 și 1,91 copii per femeie. Cohortele mai tinere înregistrează un număr mediu de copii mai mic, de la 1,43 copii per femeie la femeile rusoaice, ucrainencele și moldovencele/românele câte 1,57 și respectiv, 1,67 copii per femeie, iar bulgăroaicele și găgăuzoaicele - 1,7 copii per femeie.

Tabelul 2. Numărul mediu de copii născuți de femei de diferite etnii din Republica Moldova, mediul urban (copii per femeie)

Mediul urban	Anul nașterii		
	1955-1959	1960-1964	1965-1969
Naționalitatea			
Moldovence/Române	1,78	1,73	1,67
Ucrainence	1,66	1,65	1,57
Rusoaice	1,56	1,54	1,43
Găgăuze	1,92	1,89	1,72
Bulgare	1,91	1,89	1,71
Mediul rural	1955-1959	1960-1964	1965-1969
Moldovence/Române	2,36	2,29	2,18
Ucrainence	2,14	2,11	2,06
Rusoaice	2,15	2,02	2,04
Găgăuze	2,50	2,46	2,38
Bulgare	2,32	2,26	2,04

Sursa: Calculat de autor în baza datelor de la Recensământul Populației și al Locuințelor 2014

Astfel, cohortele mai mature (1955-1959) de la sate, nu diferă semnificativ după numărul mediu de copii născuți vii pe parcursul vieții, în special moldovencele/românele (2,36 copii per femeie), găgăuzoaicele (2,50), bulgăroaicele (2,32), rusoaicele (2,15) și ucrainencele (2,14). Iar cohortele mai tinere mențin fertilitatea la nivelul de 2 copii per femeie și mai mult, în special găgăuzoaicele care în medie au câte 2,38 copii per femeie.

Chiar și o diferență teritorială semnificativă de fertilitate în țară nu este, în principiu, decât o reflectare a diferențelor etnice. Motivele

diferențelor etnice sunt tradițiile și obiceiurile care sunt dezvoltate istoric și continuă să influențeze normele și comportamentul unui anumit grup etnic. Stilul de viață, structura familiei, rolul femeii și alți factori au impact direct și indirect asupra fertilității.

Repartizarea femeilor după numărul de copii născuți-vii în funcție de apartenența etnică declarată la recensământ (pentru etniile cu cea mai mare pondere în ansamblul populației) demonstrează că cele mai tinere cohorte înregistrează ponderi semnificative la rangurile unu și doi, iar pentru copii de ranguri mai mari 3 și mai mulți copii, sunt în plină descreștere.

Creșterea proporției femeilor care au născut doar un copil este observată la toate etniile analizate, în special la femeile de etnie bulgară de circa 7%, urmând cele de etnie ucraineană și rusă – 4%, găgăuzocele – 2,3% și o creștere nesemnificativă revenind moldovencelor/româncelor - 1,2%. Cele mai multe dintre femeile generațiilor mai tinere au preferat să nască doi copii bulgăroaicele (49,4%), moldovencele/românele (47,1%) și ucrainencele (46,2%).

Tabelul 3. Repartizarea femeilor de diferite etnii, după numărul de copii născuți-vii pe parcursul vieții la cohortele 1955-1969, total (%)

Rangul	Cohorta		
	1955-1959	1960-1964	1965-1969
Moldovence/ Românce			
1	19,0	19,2	20,2
2	39,8	43,6	47,1
3+	34,2	31,2	26,3
Ucrainence			
1	24,3	25,3	28,4
2	46,4	48,3	46,2
3+	20,9	18,5	17,9
Rusoaice			
1	31,5	33,6	35,6
2	42,9	42,5	40,1
3+	15,9	16,1	12,9

Rangul	Cohorta		
Găgăuze			
1	15,9	16,4	18,2
2	39,7	43,3	43,3
3+	38,9	33,8	32,3
Bulgare			
1	17,7	18,8	25,0
2	45,1	48,2	49,4
3+	30,6	33,5	18,8

Sursa: Calculat de autor în baza datelor de la Recensământul Populației și al Locuințelor 2014

Copii de ranguri mai mari, 3 și mai mulți, cel mai des aleg să nască găgăuzoaicele fiind înregistrată proporția de 32%, pentru cohorțele 1965-1969, fiind în scădere doar cu 3% față de cohorțele mai mature (ca și rusoaicele). În proporție de 7% și respectiv 8% mai puțin, au redus nașterea copiilor de ranguri mai mari (3 și mai mulți copii), femeile generațiilor mai tinere de etnie bulgară și moldovenească/românească, iar bulgăroaicele în proporție de circa 11% mai puțin.

Putem afirma că toate etniile trec printr-o tranziție de la modelele tradiționale la cele moderne ale comportamentului fertilității. Modificările comportamentului de fertilitate al etniilor se referă la tranziția preferințelor de la familiile cu mulți copii la cei cu mai puțini copii. În ciuda unei astfel de tranziții, nivelul fertilității între etnii diferite sunt eterogene.

Concluzii

Diferențierile etnice ale fertilității în Republica Moldova rămân foarte semnificative, deși este în scădere în rândul generațiilor femeilor mai tinere. Cel mai mic număr mediu de copii este în rândul femeilor rusoaice. Este ușor mai mare pentru ucrainence și bulgăroaice. Cel mai mare număr mediu de copii, este în rândul femeilor găgăuze și moldovence/române. În același timp, pentru majoritatea etniilor, tendința constantă către o scădere a numărului mediu de copii născuți în tranziția către generațiile mai tinere nu a fost încălcată nici prin implementarea politicilor acordate familiilor cu copii în anii '80. Acest lucru este valabil mai ales pentru găgăuzoaice și pentru moldovence/române. Diferențierile etnice ale fertilității după mediul de reședință sunt mai vizibile.

Totodată, cele mai tinere generații demonstrează modificarea comportamentului reproductiv, ceea ce se manifestă prin creșterea ponderii femeilor care nu au născut copii de primul și al doilea rang și scăderea copiilor de rangul 3 și mai mare. Totodată, prevalarea moldovenilor/românilor în totalul populației determină poziția lor dominantă în procesul de reproducere a populației și influențează dinamica generală a proceselor demografice.

Cu toate acestea, trebuie de avut în vedere faptul că comportamentul reproductiv este aparent influențat nu atât de faptul că o persoană se referă la o naționalitate sau la alta (care poate fi destul de formală), ci de gradul angajamentului său față de cultura națională, care, la rândul său, este probabil să depindă în mare măsură de mediul de reședință, de existența unei reședințe compacte de oameni de o anumită naționalitate sau, invers, de fapt, sunt „dizolvați” într-o altă populație. Nu se poate exclude un astfel de factor ca căsătoriile mixte naționale, care au un anumit efect asupra caracterului etnic al fertilității.

Bibliografie selectivă

- [1]. Koytcheva, E. Social-demographic differences in fertility and family formation in Bulgaria before and after the start of the societal transition. Rostock, University of Rostock, 2006.
- [2]. Jasilioniene, A., Jasilionis, D., Stankuniene. V. Census-Linked Study on Ethnic Fertility Differentials in Lithuania.
- [3]. Архангельский, В.Н. Этническая дифференциация рождаемости и репродуктивного поведения в России. În: Архангельский В.Н. Факторы рождаемости. М.: ТЕИС, 2006, pag. 120-126.
- [4]. Бондарская, Г.А. Рождаемость в СССР (этнодемографический аспект). М., 1977. 128 с.
- [5]. Денисенко, М., Калмыкова, Н., Недолужко, Л. Брачность и рождаемость в Киргизии. În: Этническая дифференциация рождаемости и репродуктивного поведения в России, nr.493 – 494, 1 - 22 января 2012, (<http://demoscope.ru/weekly/2012/0493/tema06.php>).
- [6]. Nedoluzhko, L. Achieved Fertility and Fertility Intentions among Ethnic Groups in Central Asia: Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan Compared. Stockholm University, Department of Sociology, Demography Unit.

- [7]. Demografia României. Coordonator Ghețău Vasile. Editura Academiei Române, București 2018, p. 157-164. ISBN 978-973-27-2935-9.
- [8]. Agadjanian, V. Post-Soviet Demographic Paradoxes: Ethnic Differences in Marriage and Fertility in Kazakhstan. În: Sociological Forum, Vol. 14, No. 3, 1999.
- [9]. Agadjanian, V., Dommaraju, P. and Glikc, G. Reproduction in upheaval: ethnicity, fertility, and societal transformations in Kazakhstan. În: Population Studies no, 62(2), 2008, p. 211-233. DOI: 10.1080/02615470802045433.
- [10]. Koytcheva, E., Philipov, D. Bulgaria: Ethnic differentials in rapidly declining fertility. An: Demographic research, vol. 19, article 13, p. 361-402, 2008. doi: 10.4054/demres.2008.19.13
- [11]. Florian, S. Race/Ethnic Differences in Fertility Behaviors: Early Childbearing and Number of Children. University of Southern California, Department of Sociology, 2011, 35 p. <http://paa2012.princeton.edu/papers/122455>.
- [12]. Landale, N. S., Schoen, R., & Daniels, K. Early Family Formation among White, Black, and Mexican American Women. Journal of Family Issues. 31(4), 2010, p. 445–474.
- [13]. Frisbie, W.P.; Bean, F.D. Some Issues in the Demographic Study of Racial and Ethnic Populations. În: The Demography of Racial and Ethnic Groups (Ed. by F.D.Bean and W.P.Frisbie), Academic Press, United States of America, 1978.
- [14]. Kasinitz, P., Mollenkopf, J. H., Waters, M. C., & Holdaway, J. Inheriting the City: The Children of Immigrants Come of Age. New York & Cambridge: Harvard University Press, 2008.
- [15]. Goldscheider, C.; Uhlenberg, P.R. Minority Group Status and Fertility. American Journal of Sociology, no. 74, 1969, p. 361-374.
- [16]. Telles, E., & Ortiz, V. Generations of Exclusion: Mexican Americans, Assimilation, and Race. New York: Russell Sage Foundation Publications, 2008.
- [17]. Dominique T. La ville et l'urbanisation dans les théories du changement démographique. Document de travail. Louvain-la-Neuve: Département des Sciences de la Population et du Développement, Université catholique de Louvain, 2000.
- [18]. Republica Moldova. Studiu de indicatori multipli în cuiburi 2012. Centrul Național de Sănătate Publică, 2014.

- [19]. Lesthaeghe R., Neels K. From the first to the second demographic transition: an interpretation of the spatial continuity of demographic innovation in France, Belgium and Switzerland. *European Journal of Population*, nr. 18 (4), 2002, p. 325-360.
- [20]. Sobotka T., Adigüzel F. *Religiosity and spatial demographic differences in the Netherlands*. University of Groningen, Groningen, 2002.